

ZABORY

MIESIĘCZNIK REGIONALNY POŚWIĘCONY SPRAWOM ZIEMI ZABORSKIEJ

Rok II | Marzec 1936 r. | Nr. 3

ORGANIZACJA I DZIAŁALNOŚĆ POWIATOWEJ RADY LUDOWEJ NA POWIAT CHOJNICKI

od 11. 12. 1918 — 17. 1. 1920

(według własnego protokolarza)

Dnia 11. 12. 1918 odbyło się w hotelu „Reischhof" w Chojnicach zebranie konstytucyjne P.R.L. na powiat chojnicki obesłane przez 28 delegatów miejscowych Rad Ludowych powiatu. Zwołał je i zagaił prezes komitetu powiatowego ks. prob. Szydzik z Wiela. Po zagajeniu stawił ks. prob Szydzik wniosek o wybranie zarządu. Najprzód ustalono, że zarząd miał się składać: 1) z przewodniczącego, 2) jego zastępcy, 3) sekretarza, 4) jego zastępcy, 5) skarbnika, 6) 1-szego ławnika 7) 2-go ławnika.

Potem przeprowadzono wybory tajne za pomocą kartek i wybrano do zarządu następujących obywateli: 1) na przewodniczącego ks. prob Szydzika z Wiela, 2) na zastępcę pannę Wolszlegierównę z Cołdanek, 3) na sekretarza pana Kunowskiego z Kamionki, 4) na jego zastępcę pana Jana Skwierawskiego z Brus, 5) na skarbnika pana Benina z Czerska 6) na pierwszego ławnika p. Trzcińskiego z Karsina, 7) na drugiego ławnika p. Gintrowskiego z Czerska.

Następnie odczytał prezes ks. prob. Szydzik rozporządzenie pruskiego ministra oświaty, dotyczące szkolnictwa, a mianowicie nauczanie religji w języku polskim w szkołach powszechnych i polskiego czytania i pisania.

Zebranie uchwaliło również rezolucję, którą następnie wysłano na ręce p. Dr. Łaszewskiego w Grudziądzu, ze zapytaniem, czy nie potrzeba, aby z każdej dzielnicy polskiej zaboru pruskiego wysłano jednego posła do naczelnej Rady ludowej w Paryżu.

Zebranie upoważniło zarząd do utworzenia własnego biura i zaangażowania dla prac biurowych odpowiednich osób.

Pana Chrzanowskiego ze Zbenin wybrano do zarządu jako doradcę.

We wykonaniu powyższej uchwały wysłał zarząd na ręce p. Dr. Łaszewskiego następujący list:

Wielm. Pan Dr. Łaszewski w Grudziądzu.

Powiatowa Rada Ludowa na Powiat Chojnicki, która się utworzyła dnia 11 bm. przed poł w hotelu „Reischof" w Chojnicach, postanowiła wysłać na ręce Pańskie zapytanie, czy nie zachodzi potrzeba, aby z każdej dzielnicy polskiej z pod zaboru pruskiego wysłano jednego posła do naczelnej rady ludowej w Paryżu, któryby tam sprawy nasze aż do ostatecznego ogłoszenia granic Polski zastępował

W imieniu zarządu powiatowej rady ludowej na powiat chojnicki,

(-) ks Szydzik (prezes) (-) A. Kunowski sekretarz.

Kamionki dnia 13. 12 1918.

Na to zapytanie dał p. Dr. Łaszewski odpowiedź w następującym liście:

Grudziądz, 20/12 1918

Wielmożny Pan Antoni Kunowski
w Kamionce.

Na zapytanie z 13. bm. odpowiadam uprzejmie, że z Komitetem paryskim staramy się utrzymać styczność przez delegatów, posiadających odpowiednie informacje. Dopiero na kongres pokojowy pragniemy mieć przedstawicielstwo własne i w tym celu odpowiednie poczynione są kroki w komisarjacie poznańskim.

Z szacunkiem
(-) Łaszewski
Komisarz na Pr. Król.

Protokólarz podaje także spis członków należących przy założeniu do P.R.L.

1) ks. prob. Szydzik, Wiele prezes, 2) panna Wład. Wolszlegier, Cołdanki, zastępca prezesa, 3) Antoni Kunowski, Kamionka, sekretarz, 4) Jan Skwierawski, Brucy, zastępca sekretarza, 5) Gintrowski, Czersk, ławnik, 6) Chrzanowski, Zbenin doradca. 8) Szambelan Sikorski, W. Chełmy, 9) Stanisław Piórek, Silno, 10) Hołoga, Brusy, 11) Woudka, Karsin, 12) Miętki, Wiele, 13) Czarnowski, Zalesie, 14) ks. prob Bukowski, Łęg, 15) R. Czarnowski, Łęg, 16) W. Rogala, Wiele, 17) Baltazar Kropidłowski, Przyjaźn, 18) Damazy Kropidłowski, Przyjaźn, 19) Hilary Milewski, Przyjaźn, 20) Raczkowski, Czersk, 21) Pertek, Czersk 22) Lamczyk, Czersk, 23) Pruszak, Legbąd, 24) Główczewski, Kaszuba, 25) Milanowski Przytarnia, 26) Dominik Nowak, Chojnice, 27) Franciszek Drewek, Konigort, 28) Lemańczyk, Swornegace, 29) Marmurowicz, Czersk, 30) Glinieeki, Chojnice, Szosa Gdańska.

II. Drugie zebranie P.R.L. odbyło się dnia 15 I 1919 we Wielu, na sali p. Walerjana Osińskieg o ogodzinie 3 po południu.

Zebranie zagaił prezes ks. prob. Szydzik dając pobieżny pogląd na obecne położenie. Następnie udzielił głosu p. Władysławowi Narlochowi, delegatowi z Poznania, który w swym referacie obszernie omówił stanowiska nasze wobec wyborów do konstytuanty i do sejmu niemieckiego. Dalej referował delegat o stosunkach w Polsce o tolerancji, o potrzebach komunikacji w Polsce Kongresowej, o majątku i ciężarach Polski, o przemyśle, o stosunku Koalicji do Polski it.d.

Pan Czarnowski ze Zalesia otrzymał telegraficzne zawezwanie od Naczelnej Rady Ludowej z Poznania, aby się stawił na 12 I 1919 do Warszawy jako zastępca włościan Prus Królewskich. Nie mógł atoli pojechać z powodu przerwanej komunikacji.

Dalej odczytał prezes korespondencję chojnickiego landrata, z której wynika, że pod żadnym warunk. nie pozwala mieszać się P.R.L. do spraw powiatowych. — Pan Miętki z Wiela zdał sprawozdanie z zebrania Prowincjonalnej Rady Ludowej z Gdańska, które się odbyło 9 I 1919. Następnie odczytał prezes korespondencję pow. inspektora szkolnego z Brus i Czerska, która informuje, że obecnie wolno już we wszystkich klasach szkół powszechnych udzielać nauki religji w języku polskim i uczyć polskiego czytania i pisania. Wreszcie uchwaliła P.R.L. protest przeciw ko odezwie naczelnego prezesa Jagowa, który w tej odezwie ludność polską swego obwodu: „Polnische Heissporne“ nazwał i postanowiła protest ten przesłać komisarjatowi w Gdańsku.

W wykonaniu tej uchwały wystosował zarząd P.R.L. do komisarjatu w Gdańsku następujący list:

Komisarjat Prowincjonalnej Rady Ludowej na Prusy Królewskie
w Gdańsku.

Powiatowa Rada Ludowa na Powiat Chojnicki, zebrana dziś, dnia 15 I 1919 we Wielu, protestuje przeciw odezwie naczelnego prezesa Jagowa, który ludność polską w swoim obwodzie nazywa „Polnische Heissporne“. Prosimy Komisarjat, aby podobnych protestów zażądał od wszystkich Pow. Rad Ludowych i przesłał je na ręce p. Jagowa.

Z polecenia P.R.L. na Powiat Chojnicki Kamionka, 17 I 19 (-) Kunowski sekretarz.

Do protokólarza jest dołączony także list niemieckiego inpektora szkół powszechnych w Chojnicach, wystosowany do kierownika szkoły w Gothelpiu Gołomskiego, który w sprawie języka polskiego w szkołach powszechnych zajmuje wręcz przeciwne stanowisko, od inspektorów w Brusach i Czersku. Brzmi on w oryginale tak:

Konitz den 2. Dezember 1918.

Königl. Kreisschulinspektor
J. No. 1247
Urschr. An
Herrn Hauptlehrer Golomski
in Gotthelp.

Es ist zu meiner Kenntnis gekommen, dass Sie den Religionsunterricht in Odry und Gotthelp in polnischer Sprache erteilen. Eine Entscheidung des Herrn Ministers liegt noch nicht vor.

Sie wollen hierunter berichten, wie Sie dazu kommen, **eigenmächtig** vorzugehen. Bis zur Entscheidung untersage ich Ihnen den Gebrauch der polnischen Sprache im Unterricht.

Zu einer Aenderung der bisher bestehenden Verhältnisse im Gebrauch der Unterrichtssprache bin weder ich noch die Regierung zuständig.

(—) D. Fenslau.

III. Trzecie zebranie P.R.L. odbyło się 25 4 19 o godzinie 3 po poł. we Wielu, w lokalu p. Ważyńskiego Zebranie zagaił prezes ks. prob. Szydzik, przedkładając w porządku obrad do załatwienia 3 sprawy:

1) sprawę szkolnictwa.

Stawiono wniosek, aby w poszczególnych parafjach rady ludowe wybrały po jednym decernencie, któryby się sprawą szkolnictwa zajmował w porozumieniu z głównym decernentem na powiat chojnicki, ks. prob Szydzikiem z Wiela. Wniosek ten został przyjęty jednogłośnie.

2) sprawę polityczną

Rozważano kwestję, czy należy popierać tworzenie się stronnictw politycznych, czy nie i uchwalono jednogłośnie, że nie należy narazie tworzyć nowych stronnictw, by nie rozbić jedności politycznej społeczeństwa; zalecono natomiast warstwom robotniczym łączyć się w Zjednoczeniu Zawodowem Polskiem.

3) punkt trzeci dotyczył spraw wewnętrznej administracji, które przyjęto do wiadomości bez uchwał.

IV. Czwarte zebranie P. R. L. odbyło się 3 lipca 1919 o godzinie 11 przed poł. w Czersku w było to tylko częściowe zebranie P.R.L. i że było kalu p Raczkowskiego. Protokolarz zaznacza, że połączono je ze zebraniem miejscowej RL.w Czersku.

Zebranie zagaił prezes ks. prob Szydzik, witając zebranych poraz pierwszy we wolnej Polsce.

Przedmiotem obrad była kwestja ustanowienia męża zaufania przy wydziale powiatowym w Chojnicach. Wybrano na delegata P.R.L do wydziału powiatowego pana szambelana Stanisława Sikorskiego w jego nieobecności i polecono prezesowi ks. prob. Szydzikowi wtej sprawie z szambelanem Sikorskim konferować i wpłynąć na niego, aby wybór ten przyjął.

Następnie ostrzegał ks. prezes wszystkich i kładł szczególny nacisk na to, aby nikt w sprawach politycznych nie działał bez porozumienia wzgl upoważnienia władzy, gdyż będzie pociągnięty do odpowiedzialności i będzie musiał ponosić konsekwencje, jakie z tej samodzielnej działalności wynikną. Na tem obrady zamknięto.

Tego samego dnia poczynił sekretarz P.R.L. Kunowski w protokólarzu następującą wzmiankę charakterystyczną:

„W Czersku dnia 3 7 1919.

W Pytlu zapanowały dotąd niewyświetlone stosunki w tamtejszej R.L i w miejsce p. Kręckiego, prawdziwego dotąd delegata przybył na dzisiejsze zebranie (sc. do Czerska) jakiś dotąd bardzo mało znany p. Jarecki, który nie był proszony. Ponieważ posiedzenie dzisiejsze P.R.L nie jest plenarne, tylko częściowe, odroczono spra-

wę tę do przyszłego plenarnego posiedzenia — i p. Jareckiego do obrad nie przypuszczono.

(-) Antoni Kunowski, sekretarz

V. Zebranie różnych miejscowych R.L. i osób zainteresowanych odbyło się w piątek dnia 18. I 1919 na zaproszenie pp. Szambelanostwa Sikorkich w Chojnicach w hotelu Krebsa o 4 po poł

Zebranie zagaił ks. prob. Szydzik, jako preskazes P.R.L. i powołał na ławniczki panią szambelanową Sikorską z W. Chełmów i panią Dr.Lniską z Chojnic, zaś do pióra p. Kunowskiego.

Przedmiotem obrad były 4 punkty:

1) przyjęcie wojska polskiego.

W tym celu utworzył się specjalny komitet na miasto Chojnice, do którego należeli: pani Drowa Lniska, panSchreiber, pani Stammowa, pan Kazimierski, pan Lisewski, pan Dr. Jan Łukowicz i ks. Pronobis

Dalej utworzył się osobny komitet dla wsi, którego zadaniem było zbieranie żywności i aprowizacja wojska. W skład tego komitetu weszli. 1) Pani Szambelanowa Sikorska na Brusy, 2) ks. prob. Szydzik na Wiele 3) ks. prob. Szulc na Konarzyny, 4) ks. Turzyński i pan Kliński na Czersk, 5) pan Józef Kręcki na Rytel, 6) ks. Dembiński na Legbąd, 7) ks. prob Bukowski na Łęg, 8) ks. prob. Czapiewski na Swornegacie, 9) ks. Zapałowski na Karsin, 10) ks. Rygielski na Brzeźno, 11, ks Gończ na Borowy Młyn, 12) ks. prob Reimer na Borzyszkowy, 13) pani Padachowiczowa na Chojnice, 14) pan Edmund Sikorski i ks. prob. Kitzerman na Leśno

Komitety te były upoważnione dobierać sobie dalsze osoby dopomocy.

Następnie ustalono w głównych zarysach następujący program powitania wojska polskiego:

1) pochód przez miasto, 2) przemówienie, 3) nabożeństwo w kościele.

Polecono paniom, aby ile możności, ubrały się w stroje narodowe Punkt 2-gi „przemówienie" sprecyzowano następnie w ten sposób, że najprzód miał powitać wojsko komendant miasta, a potem dopiero prezes P.R.L. w mieście na rynku.

2) Punkt 2-gi obrad dotyczył Czerwonego Krzyża. Powzięto uchwałę, że najniższa składka roczna na Czerwony Krzyż miała wynosić conajmniej 2 marki.

3) Trzeci punkt dotyczył święta narodowego.

Obchód święta narodowego w mieście Chojnicach miał być połączony z powitaniem wojska, natomiast w poszczególnych wiejskich parafjach miał się odbyć uroczysty obchód w sam dzień święta narodowego.

4) Czwarty punkt dotyczył wolnych wniosków: ks. prob. Szydzik stawił wniosek, aby uchwalić i przesłać koalicji protest przeciwko odłączeniu powiatu Złotowskiego od Macierzy i również przeciwko temu, aby w razie przyłączenia Złotowskiego odłączono inne części od ojczyzny. Protest ten uchwalono i ujęto w następującą formę:

„Protestujemy uroczyście przeciwko odłączeniu powiatu Złotowskiego od Macierzy, ale nie pozwalamy zamienić tych wsi w powiecie na Chojnice, albo inną już nam przez Koalicję przyznaną miejscowość.

VI. Następne zebranie plenarne P.R.L. zwołane zostało na czwartek dnia 24 7 1919, o godzinie 4 po poł. do Chojnic w hotelu Krebsa. Ponieważ prezes nie mógł być obecny, gdyż został telegraficznie zawezwany do Gdańska, objęła przewodnictwo panna Władysława Wolszlegierówna, jako zastępczyni. Na zebranie byli przez ks. prezesa zaproszeni pan leśniczy Prabucki z Karsina i pan nauczyciel Zatorski z Czarniża, gdyż ci panowie mieli być doradcami przy P.R.L.

Na tym zebraniu załatwiono dużo spraw.

Przedewszystkiem utworzono stałe biuro P.R.L w Chojnicach, w skład którego weszli: p. Prabucki, jako doradca w sprawach leśnych, p. Zatorski, jako doradca w sprawach szkolnych, sekretarz P.R.L. p. Kunowski.
pan Raczkowski z Czerska jako doradca w sprawach kupieckich. Prezes został upoważniony kooptować dalsze osoby wedle potrzeby. Wynajęcie odpowiedniego lokalu dla biura powierzono osobnej komisji w osobach: p. Prabuckiego, p.Nowaka i p. Kunowskiego.

Największą troską P.R.L. była obrona lasów fiskalnych przed kradzieżami i pożarami. Zebranie powzięło wtej sprawie decyzję, aby narazie dodano urzędnikom leśnym do pomocy osoby cywilne, które wybierze miejscowa R.L., a zatwierdzi P.R.L.. Uchwalono również wysłać do regencji w Kwidzynie specjalną komisję z trzech osób, aby od regencji uzyskać aprobatę na powyższe postanowienie. Do tej komisji wybrano pana Kopickiego mecenasa z Chojnic, p. Pertka z Czerska i p. Charzanowskiego ze Zbenin. Funkcja pomocniczych strażaków leśn. miała być aż do dalszego czynnością honorową i bezpłatną.

Sprawy szkolnictwa przekazano komisji szkolnej, zaś sprawy wyborów niemieckich, niedomagania ruchu kolejowego, podatkowe przekazano biurowi P.R.L do załatwienia.Taksamo przekazano biurowi sprawę zakazu wywozu żywności.

Wybór komendanta straży ludowej odroczono aż do powrotu prezesa ks. prob. Szydzika.

Sprawę p. Jareckiego tak dalece załatwiono, że aż do ukonstytuowania się miejscowej R. L. w Rytlu pozostaje p Józef Kręcki I z Rytla delegatem

Opiekę nad cmentarzem jeńców wojennych w Czersku poruczono miejscowej radzie ludowej w Czersku

Omowiono także sprawę protestu przeciwko przyłączeniu południowo-wschodniej części powiatu Bytowskiego do Niemiec, lecz z protokółu nie wynika, jak sprawę tę zebranie załatwiło.

Również nie wynika zprotokółu, czy komisja wybrana dla ochrony lasów do regencji w Kwidzynie pojechała, lub jakie kroki w sprawie lasów poczyniła. Zdaje się, że wtej sprawie konferowała za pośrednictwem p. Chrzanowskiego ze Zbenin z ówczesnym landratem chojnickim Dr. Fuhrmanem. Świadczy o tem list pisany przez landrata do p. Chrzanowskiego.

Der Landrat des Kreises
Konitz Wpr.

, 27. Juli 1919.

Sehr geehrter Herr v. Chrzanowski!

Es ist mir leider nicht gelungen, Sie vor meiner Abreise noch zu sprechen. Ich wollte Ihnen noch mitteilen, dass ich von der Bewaffnung der Einwohnerwehren vorläufig absehe. Ihre Information, dass in allen anderen Kreisen die Sache schon weiter gediehen sei, ist, wie ich Ihnen schon persönlich sagte — falsch. Ich sprach telefonisch mit den Landraten von Pr. Stargard u. Brent die mir beide sagten, dass die Wehren noch keine Waffen hätten. Der erstere sagte mir ausserdem, dass sie zunächst auch keine be kamen Abgesehen aber davon, will ich Ihnen nochmals kurz den Grund sagen:

Ich halte die Bevölkerung im Kreise nicht für diszipliniert genug, um ihr Waffen anvertrauen zu können, solange der Grenzschutz im Kreise ist Auch sonst habe ich keine Garantie dafür, dass die Waffen nicht in falsche Hände kommen und missbraucht werden. Auf die **wahre** Gesinnung der polnischen Bevölkerung wirft folgender Vorfall ein bezeichnendes Licht:

Vor einigen Tagen wurde der Raubmörder Gnaciński in Czersk mit grossen Ehren begraben. Weissgekleideten Mädchen mit Blumen war zur Stelle — es scheint, all ob man diesen Lumpen dort als Nationalhelden verehrt hat! Eine Bevölkerung, die solche Missgriffe begeht und so wenig Anstandsgefühl besitzt, kann von mir ein Vertrauen nicht erwarten. Zu Karschin ist zum Führer der Vorsitzende des A- und B Rats gewählt worden ein Mann, der seit Monaten meine Anordungen nicht beachtet und es erreicht hat, dass in Karschin fast bolszewistische Zustände sind

Meine Entscheidung in der Waffenfrage de Wehren ist hiermit endgültig. Andererseits bin ich aber gern bereit, einen Waldschutz zu organisieren. Ich denke mir die Sache so, dass jeder Förster für sein Revier eine Patronille von 2—3 Mann erhält, die von der nächsten Einwohnerwehr gestellt wird und natürligh aus zuverlässigen Leuten und in den polnischen Gegenden aus aus Polen bestehen muss. Für die Zuverlässigkeit der Leute müssten Sie bzw. der Kreisvolksrat die Verantwortung übernehmen. Diese Patronille erhalten selbstverständlich sogeich Waffen. Indiese Weise soll der Waldschutz, wie ich hörte, in den Kreisen Neustadt und Pr. Stargard organisiert werden Es lässt sich jedenfalls machen und wird ausreichen. Leider konnte ich das vor meiner Abreise nicht mehr mit Ihnen erledigen. Ich habe aber Herrn Rechnungsrat Hoffmann mit Weisung versehen und stellte Ihnen anheim mit diesem das Nähere zu vereinboren. Ich bin am 3. oder 4. August wieder hier.

Mit dem Ausdruck der vorzüglichsten Hochachtung Ihr sehr ergebener.

(—) Dr. Fuhrmann.

Zarząd P.R.L. wystosował od siebie do sołtysów tych gmin, w których obwodzie zachodz. kradzieże leśne, wezwanie, aby pod osobistą odpowiedzialnością czuwali nad tem, aby kradzieże n. zachodziły, a winnych powinni podać do ukarania. Oto przykład:

Konitz, den 1. 8. 1919

Herr Gemeindevorsteher
Schöndorf.

Wie Ihnen bekannt, nimmt der Forstdiebstahl in den Staatsforsten überhand. Wir machen Sie für jeden Diebstahl in Ihrere Gemeinde verantwortlich

Sie wollen uns jeden einzelnen Diebstahl hier anzeigen, Namen, Stand, des Frevlers, sowie Wert des einwendeten Horzes, damit derselbe sofort der Staatsanwaltschaft übergeben wird. Diese Verfügung ist der Gemeinde bekannt zu geben

Powiatowa Rada Ludowa Hotel Reichshof
(—) Szydzik Pfarrer.

J. No. 31 C.

P.R.L. zorganizowała jeszcze na początku sierpnia 1919 dwa wiecę informacyjne, jeden w Czersku a drugi w Rytlu Czerski wiec odbył się 3.8.19. o godzinie pierwszej popołudniu w starej kaplicy. Wiec zagaił w nieobecności prezesa sekretarz P R.L. Kunowski. Przewodniczącym, czyli marszałkiem wieca został p. Pertek z Czerska zaś na ławników wybrano p. Marmurowicza i Marchlewskiego, do pióra powołał marszałek p. Kunowskiego.

Najprzód odbyło się przemówienie prezesa ks. Szydzika, który już był na miejscu. Wyjaśnił on cel wiecu,a mianowicie ma on służyć ku zespoleniu wszystkich stanów i wszystkich sił społeczeństwa , ku podniecenju miłości dla powstającej Polski.

Jako drugi przemawiał p. Wieczorkiewicz z Gdańska. Wyjaśniał on sytuację polityczną. Mówił on o niepomyślnych pertraktacjach w Toruniu, dalej o „liberum veto“, instytucji w dawnej Polsce tak szkodliwej. O konstytucji 3-go maja o łamaniu traktatów i niedotrzymaniu obietnic przez królów pruskich, o prześladowaniu Polaków za rządów pruskich, o rugowaniu i krępowaniu polskiej mowy, o kolonizacji, o zakazie tworzenia osad, o wyeliminowaniu polskiego języka ze szkoły i nauki religji, o wykluczeniu polaków z urzędów, o dodatkach kresowych (Ostmarken zulage) zachęcających do prześladowania Polaków. Mówca zaznaczył, że należy żądać od naszej miarodajnej władzy usunięcia „kolonistów niemieckich, osiadłych po 1.1.1908, usunięcia wszystkich urzędników niemieckich, którzy pobierali „ostmarken zulagi“. lub brali czynny udział w prześladowaniu Polaków, wreszcie mówił o potrzebie tworzenia stronnictw politycznych.

Jako trzeci przemówił Dr Moczyński z Gdańska. Wskazał na to, żeniedawno powstało z gruzów państwo czeskie, podobnie powinno powstać i państwo polskie. Wskazał w sposób dobitnie ny, w jaki sposób krzewiła dawna Polska kulturę, a w jaki sposób Niemcy, podkreślił szlachetn. rycerskość i męstwo polskiego narodu, wskazał na cud walecznośći na polu bitwy za starej Polski i w obecnych czasach pod Lwowem i Wilnem. Wreszcie zabrał głos ponownie prezs ks. Szydzik i poruszył sprawę palącą, to jest niszczenie lasów panstwowych przez niesumiennych własnych ludzi. Zapytał się zgromadzonych, czy po

przestaną z kradzieżami. Na to odpowiedzieli zgromadzeni, że tak. Mówca podkreślił, że kradzież leśna, jest okradaniem skarbu państwowego polskiego.

Ks. Sowiński w swym przemówieniu żądał usunięcia niemieckich stacyj drogi krzyżowej z kościołów. Na koniec przyjęło zebranie rezolucję, zalecającą wysłanie żądanie do koalicji o przyłączenie powiatu Złotowskiego i Bytowskiego do Polski.

Uchwałę tę, jak mnie informował pan Kunowski, rzeczywiście wykonano, mimo, że wobec ratyfikacji traktatu wersalskiego istniały tylko bardzo słabe widoki powodzenia. P.R.L. wybrała komisję, składającą się z trzech obywateli. Należeli do nicj MarcinPrzybylski zChojnic, p. Pertek z Czerska i ktoś trzeci, którego nazwiska narazie zapodać nie można. Komisja a pojechała do Berlina i przedstawiła powyższe żądanie delegatowi polskiemu w Berlinie Wróblewskiemu. Przedstawienie pozostało, jak to można było przewidzieć, bez wyniku.

Drugi wiec informacyjny odbył się następnego dnia to jest w poniedziałek 4. 8. 19 w Rytlu, o godzinie 6-tej po południu w ogrodzie.

Wiec zagaił prezes ks. prob. Szydzik. W swem przemówieniu nawoływał do zgody i miłości. Następnie zabrał głos p. Ignacy Kliński z Kłodni, przedstawiając znane „dobrodziejstwa", jakich lud polski zażywał za rządów pruskich.

Przemawiał także Dr Moczyński, i to na ten sam temat jak w Czersku, lecz wyraził zdziwienie, że mało kobiet jest obecnych, z czego wynika że w życiu publicznem mało biorą udziału.

Zabrała także głos pani Szambelanowa Sikorska, nawołując kobiety polskie do współpracy, a mianowiciew dziedzinie wychowania dzieci i krzewienia w rodzinie ducha miłości ojczyzny.

Powzięto także rezolucję, podobnie jak w Czersku lecz odnosiła się ona do przyłączenia także polskiej (kaszubskiej części powiatu lemborskiego.

Po tych przemówieniach ogólnej natury załatwiono sprawę natury praktycznej, i koniecznie potrzebnej, nastąpiły bowiem wybory członków miejscowej R.L., przez co miejscową R.L. zreorganizowano i postawiono na nowo na nogi i załatwiono przez to także sprawę Jareckiego. Głosowano kartkami. Kartek oddano razem 223, z tych było ważnych 177.

Do miejscowej R.L. w Rytlu zostali wybrani następujący obywatele:

Krecki Józef I, Modrzejewski Jakób, Żychski Antoni, Drewek Franciszek, Lewandowski Karol, Rekowski Franciszek, Linda Franciszek, Czarnowski Alojzy, Giersz Tomasz, Borzyszkowski Teodor, Ossowski Józef, Kroplewski Leon, Twardokus, ks. Kowalkowski.

Na delegata do P.R.L. został wybrany Drewek Jan z Konigortu.

VII Siódme plenarne zebranie P.R.L zostało zwołane na czternastego sierpnia 1919 r. Odbyło się w hotelu Reichshof w Chojnicach. Porządek był bardzo obfity.

1) Najprzód referował prezes o zgromadzeniu prezesów powiatowych R.L. w Tczewie. Szkoda, że o treści referatu nic w protokóle nie zanotowano.

Punkt drugi stanowiła sprawa tak zwanego urzędu żywnościowego. Pan Skwierawski referował, że urząd ten został zmuszony do utworzenia osobnej straży, gdyż rozmaite niepowołane czynniki chciały wykorzystać sytuację i na własną rękę z pominięciem tego urzędu dokonywać konfiskat artykułów żywnościowych odebranych paskarzom.

p. 3 sprawa reemigracji polaków z obczyzny, zbieranie składek pieniężnych dla reemigrantów.

p. 4 Wybór Komendanta powiatowego Str. Ludowej. Wybrano na komendanta powiatowego p. Ulandowskiego, sekretarza prokuratury, b. podporucznika „landwehry" i to jednogłośnie.

p. 5. Towarzystwo nauczycieli polaków powiatu chojnickiego zwróciło się do zarządu P.R.L z wnioskiem o przyjęcie czterech przedstawicieli tego towarzystwa do P.R.L. Wnioskowi odmówiono z tem uzasadnieniem, że P.R.L., wybrano w obecnym składzie przez lud nie jest kompetentny rozszerzyć swój skład w drodze kooptacji. Przyjęto do wiadomości, że towarzystwo nauczycieli wybrało większością głosów jako kandydata na posadę powiatowego inspektora szkolnego nauczyciela Minetta z Brus.

p. 6. Wybrano osobną komisję finansową w osobie p. Pertka z Czerska, Jana Skwierawskiego z Brus i Miętkiego z Wiela.

p. 7 Dla ochronki w Chojnicach, która miała powstać, uchwalono subwencję jednorazową w kwocie 600 marek.

p. 8 Polecono urządzać w poszczególnych parafiach lub wioskach wiece, aby ludność poinformować o przyszłych urzędnikach i władzach i celem odpierania infitracji idei bolszewickich.

p. 9. Pan prezes przywitał p. Franciszka Drewka z Konigortu jako nowego prawowitego członka P.R.L., wybranego przez obwód rytelski.

p. 10. p. Skwierawski postawił następujące wnioski:

a) aby miejscowe, lub obwodowe R. L. nie działały na własną rękę i na własną odpowiedzialność, lecz tylko w porozumieniu z P.R.L. — Wniosek ten został przyjęty i uchwalony, że obwodowe R.L. podlegają P.R.L. i ich uchwały wymagają zatwierdzenia P.R.L.

b) aby z łona P.RL. utworzono wydział wykonawczy, składający się z kilku osób, któreby bieżące sprawy opracowały i o załatwieniu sprawy na plenum referowały.

Wniosek ten przyjęto i wybrano do tego wydziału wykonawczego następujących obywateli: p.p. Jana Główczewskiego z Kaszuby, Pertka z Czerska, Romana Czarnowskiego z Łęga, ks. prob Dembińskiego z Legbąda, ks. prob. Czapiewskiego ze Swornych, Szambelana Sikorskiego z W. Chełmów i Wondkę z Karsina.

Również uchwalono na wniosek p. Pertka, aby wszystkie tartaki powiatu ostrzec pod osobistą odpowiedzialnością, by nie przyjmowały do tarcia drzewa kradzionego z lasów państwowych.

Spowodu uchwalonego zakazu wywożenia z powiatu żywności w szczególności w głąb Niemiec naraziła się P.R.L z natury rzeczy na nieprzyjemności ze strony chojnickiego landrata. W liście z dnia 30 8 1919 czyni landrat P.R.L. z tego powodu gorzkie wyrzuty Dlatego, że list ten stanowi dla tej sprawy ważny dokument przytaczam go poniżej dosłownie według oryginału:

Der Landrat
Tgb. Nr. 9704 K. A. VII.

Konitz, den 26. 8. 1919.

Trotz meiner Enteignungsanordnungen, Strafanordnungen und - Festsetzungen verweigern die meisten polnischen Gemeinden die Lieferung von Vieh. Ich bin deshalb gezwungen, unmittelbaren Zwang anzuordnen und das Vieh durch Militär beitreiben zu lassen. Nachdem alle meine Ermahnungen an die polnische Bevölkerung, ihren gesetzmässigen Verpflichtungen nachzukommen, nichts geholfen haben, muss diese es sich selbst zuschreiben, wenn bei der Anwendung des Zwanges Härten nicht zu vermeiden sind. Dem polnischen Kreisvolksrat muss ich mein Bedauern darüber aussprechen, dass er mich in dieser Angelegenheit völlig im Stich gelassen hat.

(—) Dr. Fuhrmann.

Również narobiły samowładne wyczyny nietylko miejscowych R.L.. ale wogóle jednostek, nie zdających sobie wogóle sprawy z konsekwenji tych poczynań, dużo kłopotu. Prez. P.R.L. ks. Szydzik już na zebraniu w Czersku 3. 8. 1919 ostrzegał i nawoływał, aby nikt na własną rękę w sprawach politycznych nie działał bez upoważnienia P.R.L., mimo to zachodziły naruszenia tej dyscypliny narodowej i wyczyny jednostek niepowołanych. Spowodowało to zawsze konflikt między landratem i P.R.L., który takie wypadki wciąż jej wytykał grożąc represjami. Znamiennym dowodem takiego niepożądanego indywidualnego wyczynu i następnego konfliktu jest list landrata do P.R.L. z 30. 8. 1919.

Landrat des Kreises Konitz Wespr.
Tageb. Nr. 156 Pers. K. A. I.

Konitz, den 30. 8. 1919

An den polnischen Kreisvolksrat.
hier.

In Czarniss ist schon vor längerer Zeit eine Rotte Einwohner unter Führung des Besitzers Johann Warsinski und des Kätners Franz Rekowski gewaltsam in die Schule eingedrungen, hat dem Lehrer den deutschen Schulunterricht untersagt und weiter verhindert, Auch sonst herrscht dort Anarchie.

Ich kann diese Zustände nicht länger dulden. Den Kreisvolksrat ersuche ich, bis Mittwoch den 3. September d. Js. 12 Uhr Mittags in Czarniss Ordnung zu schaffen, insbesondere dafür zu sorgen dass der Schulunterricht wieder ordnungsmässig stattfinden kann. Ausserdem ist mir eine schriftliche Erklärung der beiden vorbenannten vorzulegen, wonach sie sich verpflichten, sich fernerhin weder in Schul noch in Gemeindeangelegenheiten einzumischen und dafür einstehen, dass dies auch nicht von anderer Seite geschieht.

Werden diese Bedingungen nicht erfüllt, so werde ich die Gemeinde Czarniss mit Grenzschutztruppen besetzen lassen und die Rädelsführer verhaften.

(—) Dr. Fuhrmann.

VIII. ósme zebranie P.R.L. plenarne odbyło się w Chojnicach 6. 9. 1919 w biurze P.R.L. o godz. 9 tej przed poł. W nieobecności prezesa oraz jego zastępcy zagaił zebranie sekretarz P.R.L p. Kunowski, proponując obrać marszałkiem p. Sikorskiego z W. Chełmów, co się też stało. Załatwiono na posiedzeniu następujące sprawy:

1) skompletowano zarząd i skład P.R.L. W miejsce zmarłego p. Gintrowskiego z Czerska wybrany został przez miejscową R.P. w Czersku jako delegat, wzg. członek P.R.L. p Ostrowski z Czerska, a w miejsce p Bonina z Czerska, który się wyprowadził do Poznania, wybrany został p. Raczkowski z Czerska, zaś w miejsce p. Pruszaka z Legbąda, wybrała miejscowa R.L. w Czersku ks. Dembieńskiego z Legbąda, gdyż p. Pruszak ustąpił. Pan Pruszak pozostał nadal jako zastępca ks. Dembieńskiego.

2) Wyłoniła się kwestja, czy giuro P.R.L. ma być umiejscowione w Chojnicach, lub w Czersku, lub w Brusach. Przez głosowanie rozstrzygnięto, że ma pozostać nadal w Chojnicach.

3) Uchwałę konstytucyjnego zebrania z dnia 11. 12. 1918 zmieniono o tyle, że zamiast jednego zastępcy prezesa P.R.L ma być dwóch zastępców.

4) Na drugiego zastępcę prezesa P.R.L. wybrano jednogłonie p. Raczkowskiego z Czerska. Chojnic, ze zastrzeżeniem, że o ile miejscowa R. L. w Chojnicach go jako członka P.R.L. mianować będzie.

5) Jako skarbnika w miejsce p. Bonina wybrano jednogłośnie p. Ronkowskiego z Czerska.

6). Jako ławnika w miejsce zmarłego p. Gintrowskiego wybrano p. Marmurowicza z Czerska.

7) Pan Jan Skwierawski z Brus złożył urząd zastępcy sekretarza z tego powodu, że zdaniem jego zarząd nie działał zgodnie z uchwałami plenarnego zebrania P. R. Z. Bliższego uzasadnienia tej rzekomej niezgodności w protokóle nie podano.

8) Uchwalono jednogłośnie, żeby zarząd zbierał się przynajmniej jeden raz w tygodniu w biurze P. R. L. dla załatwienia bliższych spraw.

9) W miejsce pana Skierawskiego wybrano pana Pestke jako zastępcę sekretarza.

10) Zarządowi polecono utworzenia wydziału szkolnego przy P. R. L.

11) Pan Ostrowski z Czerska zdał sprawozdanie ze sejmiku wCzersku.Szczegołów tego referatu nie zapisano.

12) Jako delegatów na przyszły sejmik prowincjonalny, który ma się zbierać co 14 dni, wybrano pana Baltazara Krepidłowskiego i pana Marmurowicza, delegatów na dalsze zebrania będzie wyznaczał zarząd.

13) Pan Nowak podał do wiadomości, że gimnazjum w Chojnicach zmusza uczniów do opuszczenia gimnazjum po otrzymaniu jednorocki i żąda od nich zobowiązania, że nie pójdą do innych uczelni, celem ukończenia studji. Zebranie uchwaliło sporę tę przedstawić panu Dr. Langemu w Gdańsku.

14) Zarząd upoważniono do angażowania jednej siły pomocniczej dla biura Po tem zebraniu plenarnem odbyły się dwa zebrania zarządu P. R. L

Pierwsze odbyło się 10. 9. 1919 w biurze P. R. L. w Chojnicach

1) Zarząd uchwały w sprawie gimnazjum chojnickiego nie wykonał, gdyż twierdzi, że sprawa ta nie należy do kompetencji P. R. L.

2) Zarząd odmówił udzielenia stypendji preperantom z Tucholi i z Brus dla braku funduszy.

3) Wybór siły pomocniczej dla biura poruszono panu mec. Kopickiemu i panu Kunowskiemu. Wynagrodzenie nie ma przekroczyć 150 marek miesięcznie.

4) Utworzenie wydziału szkolnego odrzucono aż do powrotu ks. prezesa Wydziału.

Drugie zebranie zarządu odbyło się 17. 19 1919 w biurze P. R. L. w Chojnicach.
Zarząd stwierdził, że nie jest kompetentny do załatwienia spraw, przedłożonych mu przez sekretarza P. R. L. i postanowił zwołać zebranie plenarne P. R. L.

IV. Trzecie plenarne posiedzenie P. R. L. odbyło się 23. 9. 1919 o godzinie 9 przed poł. w biurze P. R. L. w Chojnicach. Zebranie zagaił prezes ks. prob. Szydzik

Załatwiono następujące sprawy:

1) Ks. prezes odczytał komunikat Podkomisarjatu U. R. L. w Gdańsku, normujący stosunek P. R. L. do władzy niemieckiej.

2) W myśl Podkomisarjatu utworzono Komisję likwidacyjną powiatową, do której wybrano:

1 Ks. prob. Szydzika, jako prezesa,
2) pana Kunowskiego jako sekretarza
3) pana Główczewskiego Jana z Kaszuby,
4) pana Hologę z Brus,
5) pana Czarnowskiego Franciszka z Zalesia.

Uchwalono, że miejscowe R. L. mają obowiązek zbierać materjał potrzebny i składać go w biurze P. R. L.; gdyż nagromadzi się większa ilość odnośnego materjału, zwołany zostanie wydział (komisja) likwidacyjny celem zbadania materjału. Protokół nie podaje o jaki materjał się rozchodzi.

3) Postanowiono ostatecznie utworzyć komisję szkolną przy P. R. L. do której zostali wybrani:

a) Ks. proboszcz Szydzik jako prezes,
b) sekretarz P. R. L. Kunowski,
c) Ks. Dembieński z Legbąda,
d) p. Ostrowski z Czerska,
e) Ks. Tuszyński z Czerska,
f) Ks. Szpitter z Brus.

4) Sprawę opieki nad dziećmi oddano pod kierownictwo pani Szambelanowej Sikorskiej z W. Chełmów.

5) Na zebranie sejmiku w Gdańsku dnie 29. 9. 1919 wyznaczono p. Kropidłowskiego i Marmurowicza

6) Zebranie przyjęło wniosek p. nauczyciela Warczaka o zwolnienie go z zarządu w powiecie chojnickim.

7Stwierdzono, że posady leśnicze w Giełdonie, Podrąbionej, Czystem, i Płecnej są opróżnione. Poruczono p. Chrzanowskiemu sprawę tę przedłożyć na sejmiku w Gdańsku dnia 29.9. 1919

8) Uchwalono przekazać 200 marek funduszu narodowego dyrektorowi szkoły preperandów w Tucholi dla chłopców powiatu chojnickiego.

9) Postanowiono założyć czarną księgę, do której zapisywani będą paskarze. Zapisaniu podlegać będzie paskarstwo od 28. 6. 1919. Zasadniczą czarną księgę prowadzić będą miejscowe R. L., zas P. R. L. główną.

10) Statystykę domen prześle p. Chrzanowski na ręce p. Prądzińskiego.

X. Dziesiąte plenarne zebranie P. R. L. odbyło się 17. 1. 1920. o godzinie 9-tej przed południem w gmachu Wydziału Powiatowego. Na porządku dziennym były następujące sprawy, które załatwiono:

1) Prezes ks. prob. Szydzik zagaił zebranie witając zebranych w wolnej niepodległej i ostatecznie oswobodzonej Polsce.

2) Odczytano komunikaty.

W sprawach dzierżawy restauracji dworcowych zgłosić się należy do dyrekcji kolei w Poznaniu, lub Gdańsku. Dotychczasowe kontrakty są ważne, aż do ich upływu.

Za zboże przeznaczone do Kongresówki i Galicji płaci rząd polski 90 marek za 100 kilo. Zachodzi zapotrzebowanie na 15000 wagonów.

3) Zebranie upoważnia p. Kopickiego do angażowania urzędników w porozumieniu z p. Starostą. Wykłady p. Kopickiemu się zwróci.

4) Pan Kunowski wygłosił referat ozebraniu sejmiku w Gdańsku

5) Prezes ks. prob Szydzik nawołuje do rozwagi, spokoju i godnego przyjmowania wojska polskiego.

6) Pan szambelan Sikorski odczytał nazwiska mianowanych komisarzy dla przejmowania urzędów

7) Odczytano nazwiska komisarycznych wójtów.

8) Zakończenie zebrania przez prezesa.
Pod protokółem tym niema podpisów.

UWAGA:

Powyższe sprawozdanie zaczerpnięte jest w oryginalnego protokólarza P. R. L. w Chojnicach jest to zwykły diarjusz, typu diarjuszy szkolnych Jest on prowadzony dość starannie. Za okładkę

włożono kilka luźnych listów i raportów. Niektóre listy, jak np. list landrata Fuhrmanna i ks. Szydzika mają niepoślednie znaczenie. Diarjusz ten jest zapisany tylko do połowy. Znajdował on się w przechowaniu sekret. P. R. L. p. Kunowskiego, który go obecnie ujawnił. Również uchowały się 2 fascykuły aktów P. R. L., o mniej ważnej i ciekawej treści Na końcu protokularza znajduje się spis członków P. R. L. według stanu z 6. 9. 19 :

1. Szydzik proboszcz — Wiele — prezes
2. Wolszlegerównna Wład. — Cołdanki — (I zastępca
3) Kopicki mecenas — Chojnice — II zastępca
4. Kunowski Antoni — Kamionka —sekretarz
5. Pertek Antoni — Czersk zastępca
6) Raczkowski Jan — Czersk — skarbnik
7. Marmurowicz — Czersk — ławnik
8. Trzciński Franc. II — Karsin — ławnik
9. Ostrowski Józef — Czersk
10. Lamczyk — Czersk wyb.
11) Nowak Dominik — Chojnice
12. Gliniecki — Chojnice
13. Piorek Stanisław — Silno
14. Sikorski szabelan — W. Chełmy
15. Chrzanowski — Zbeniny doradca
16. Hołoga Władysław — Brusy
17. Lemańczyk — Swornegacie
18. Milanowski Winc. — Przytarnia
19. Mientki — Wiele
20. Rogala Wincenty — Wiele
21. Wondka — Karsin
22. Ks. Dembieński — Legbąd
23. Główczewski Jan — Kaszuba
24. Drewek Franc — Rytel
25. Kropidłowski Balt. — Przyjaźń
26. Kropidłowski Damazy — Przyjaźń
27. Milewski Hilary — Przyjaźn
28. Ks. Bukowski — Łęg
29. Czarnowski Roman — Łęg
30. Czarnowski Franc. — Zalesie
31. Czapiewski Jan — Ossowo.

Jan Karnowski

KRONIKA KULTURALNA

Z Roczników Historycznych

Wśród „analektów gnieźnieńskich", podanych przez Ks. J. Nowackiego w Rocznikach Historycznych XI, 1. znajdujemy wzmiankę o bitwie pod Chojnicami. Tekst brzmi w tłumaczeniu:

Chojnice 18 września 1454. — W piątek, dnia 20 września Pan nie udzielał posłuchania z powodu niepomyślnych wiadomości, które podawano, terminy przesunął na najbliższy dzień sądów, ponieważ wojska Jego Mości Kazimierza Króla Polski, mianowicie Wielkopolski, Krakowa, Sieradza i Łęczycy, w ubiegłą środę pod Chojnicami z Niemcami i Krzyżakami po nieudanej potyczce do ucieczki się rzuciły, a Jego Królewska Mość z garstką aż do Bydgoszczy się wycofał. — (Gniezno, Acta officia latus nr. 34-1454 K. 106 v) —

Ten sam zeszyt Roczników przynosi recenzję jednej z ostatnich prac ś.p. Ks. Kanonika dr. Panskego: —

Rocznik tego czasopisma (Altpreussische Forschungen) rozpoczyna wzorowa i nader cenna rozprawa P. Panskego „Urkundenstudien zunächst zur Geschichte der Komtureien Schlochau und Tuchel." Autor na podstawie nowych materjałów z archiwum królewskiego omówił szereg szczegółowych problemów osadnictwa obu komturstw; trudno jest tu wchodzić w omówienie wyników — dość będzie powiedzieć, że żaden badacz osadnictwa na Pomorzu, nietylko w obu komturstwa, bez pracy Panskego obejść się nie będzie mógł. Dla badacza prawa polskiego przynosi praca powyższa cenny przyczynek. Dobra w naprawie polskiem były nadawane na Pomorzu nie przez w. mistrza ale przez komtura. Czy komtur wchodzi tu może w funkcje kasztelana? Odsłaniałoby to nam jedną w funkcji tak ważnego, a tak mało znanego urzędu w epoce

Zabory

Komitet redakcyjny „Zaborów" tworzą: prof. Bogumił Hoffman, sędzia Jan Karnowski, dr. Jan Łukowicz, ks. Dr. Pryba, Juljan Rydzkowski, red. Fr. Lemańczyk.

Za treść odpowiedzialny: Franciszek Lemańczyk w Chojnicach.

Wydawca i czcionkami drukarni J. Schreibera w Chojnicach.